

vidi, kojih li motiva produktom jest dotično djelo. U tom pako postupku sliedi ona ruka strogo zakone moralne — a ti zakoni su etične ideje.

Ovo upravo ovlaštuje i nas, da rečene ideje apliciramo na poviest kao voljni tvor čovječanstva, i da tako razsudimo, gdje li je taj tvor u skladu, a gdje li u neskladu s onimi moralnim zakoni. Zato evo imade historik prikazati cio razvoj naroda: dakle ne samo, što se je sbivalo u razno vrijeme, niti samo pragmatični savez, već on ima pokazati, koji narod i koje stoljeće riešilo je valjano svoju zadaću životnu, a koje toga učinilo nije. Onda je tek poviest „magistra vitae“ i „lux veritatis“ a najpače „sudište svjetsko“ — inače je ona pukom sbirkom brojeva, imenâ i datâ.¹⁴

Odatle se razabire teško zvanje profesora-historika. On prije svega mora sam da bude etičnim čovjekom, ako hoće, da poviest razumie pravo, te da ju je vriedan predavati. Zato i pravom reče Held: „Kod izbora učitelja valja najprije paziti na karakter i pedagožku sposobnost, a onda tek na znanje ... jer učitelj ima biti povjerenikom države, crkve, občine, roditeljâ i djece“.¹⁵

To valja sigurno najviše za profesora struke historične; on bo se bavi voljnimi čini čovječanstva — kao najvriednijim predmetom svega mišljenja u obće.

Bilo ih je već prošloga vieka, koji su etiku posvema unosili u poviest. Nebje to dakako etika Herbartova. U to doba evala je filozofija Kantova, koja si je u svih znanostih našla pristašâ, pa zato ni na poviest nije mogla ostati bez dojma. Medj timi povjestničari prvo mjesto zauzima Schlosser.

Sjetimo li se onoga, što smo spreda govorili o etici Kantovoj, možemo lahko ocieniti uspjeh Schlosserov. Tu ćemo